

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

LAUSUNTO

26.2.2026

Viite: Sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijapyyntö 27.2.2026, HE 113/2025 vp

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAEIKSI SOSIAALIHUOLTOLAIN, IKÄÄNTYNEEN VÄESTÖN TOIMINTAKYVYN TUKEMISESTA SEKÄ IÄKKÄIDEN SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUISTA ANNETUN LAIN JA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON ASIAKASMAKSUISTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA

1 ALUKSI

1.1 Pyyntö ja aiemmin annetut lausunnot

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt asiantuntijaa kuultavaksi ja kirjallista lausuntoa hallituksen esityksestä HE 113/2025 vp. Käytettävissäni ovat olleet myös sosiaali- ja terveysministeriön 16.2.2026 päivätty, valiokunnalle toimitettu kirjallinen lisäselvitys, esityksen muutosehdotukset ja vastaukset valiokuntaneuvosten kysymyksiin sekä perustuslakivaliokunnalle 5.11.2025 toimitettu lisäselvitys.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi sosiaalihuoltolaissa teknologisten ratkaisujen käyttämisestä asiakkaan sosiaalipalveluissa. Lisäksi lakiin lisättäisiin yleiset säännökset teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa.

Viitataan sosiaali- ja terveysministeriölle annettuun lausuntoon hallituksen esityksen luonnoksesta 5.6.2025 (EOAK/2588/2025), lausuntoihin

eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle 3.11.2025 (EOAK/6733/2025) ja 1.12.2025 (EOAK/7740/2025) sekä perustuslakivaliokunnalle 12.11.2025 annettuun lausuntoon (EOAK/7061/2025).

1.2 Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 51/2025 vp— HE 113/2025 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Perustuslakivaliokunta esittää, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä, 1. lakiehdotus kuitenkin vain, jos valiokunnan sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta tekemä valtiosääntöoikeudellinen huomautus otetaan asianmukaisesti huomioon.

Sääntelyn täsmällisyys

(8) Perustuslakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan ehdotetun sosiaalihuoltolain 3 §:n 8 kohdassa tarkoitetuissa teknologisissa ratkaisuissa voi olla kyse esimerkiksi turvaliedestä, automaattivalaistuksesta, hoivakameroista, turvamatoista tai etäpalveluista. Kyse on siten perusoikeuksien kannalta keskenään hyvin erityyppisistä teknologioista ja käyttötarkoituksista, joita ei lainsäädännössä ole kuitenkaan juurikaan eroteltu ja joiden käyttämiselle ei juurikaan ole ehdotettu säädettäväksi erilaisia edellytyksiä.

Perustuslakivaliokunta kiinnittää edelleen huomiota siihen, että sääntelyn vaikutukset perustuslain 10 §:ssä turvattuihin oikeuksiin ovat hyvin erilaisia esimerkiksi silloin, kun kyse on menetelmästä, jota käyttämällä asiakas voi itse ottaa yhteyden palveluntarjoajaan, kuin silloin, kun kyse on jonkinlaisesta automaattisesti asiakkaan liikkumista tarkkailevasta laitteistosta (ks. PeVL 24/2022 vp, kappale 8). Nyt valitun sääntelytavan vuoksi ehdotetuista säännöksistä ei esimerkiksi käy ilmi, onko kyse jatkuvaluonteisesta tarkkailusta vai henkilön oma-aloitteisesta yhteydenpidosta. Osittain lakiehdotuksen mukaisissa teknologisissa ratkaisuissa voi olla kyse myös sellaisista teknologioista (esimerkiksi liikkeeseen reagoivasta automaattivalaistuksesta), joita käytettäessä ei rajoiteta perusoikeuksia eikä säännellä niiden käyttöä ja joiden käytöstä ei välttämättä olisi edes säädettävä laissa.

(9) Ehdotettu sääntely teknologisten ratkaisujen käytöstä jää perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin kuuluvan täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen kannalta liian yleispiirteiseksi ja erittelemättömäksi. Sääntelyä on välttämätöntä täsmentää merkittävästi niin, että siitä käyvät nyt ehdotettua selvemmin ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset. Tällainen muutos on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

(10) Perustuslakivaliokunta korostaa, ettei vaatimus täsmällisestä ja tarkkarajaisesta sääntelystä merkitse, että kustakin käytettävästä teknologisesta ratkaisusta olisi säädettävä yksityiskohtaisesti, vaan riittävää

on ratkaisujen jaottelu ja lainsäädännöllinen eriyttäminen niiden vaikutusten kannalta. Sääntelyssä tulisi mahdollistaa myös teknologian kehittymisen huomioon ottaminen.

Itsemääräämisoikeus

(13) Perustuslakivaliokunta on turva-auttamispalveluja ja etäpalveluja koskevia säännösehdotuksia arvioidessaan kiinnittänyt huomiota siihen, ettei sääntelystä käynyt ilmi, missä määrin palvelujen käyttöönotto perustuisi asiakkaan suostumukseen (PeVL 24/2022 vp, kappaleet 9 ja 13).

(14) Perustuslakivaliokunnan mielestä perustuslaista ei sinänsä johdu estettä nyt ehdotetulle sääntelylle, jossa nimenomaista suostumusta ei edellytetä. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota riskiin siitä, että ehdotetun sääntelyn mukaan asiakkaan voi olla hyvin vaikea kieltäytyä käyttämästä yksityisyyttään kaventavaa teknologista ratkaisua, jos hän tarvitsee esimerkiksi palveluasumista tai kotihoitoa ja pelkona on, että kieltäytyessään hän ei saa tarvitsemaansa palvelua, joka ilman teknologian käyttöä olisi järjestettävissä perusoikeuksia rajoittamatta. Valiokunnan käsityksen mukaan sääntelyä asiakkaan ja tämän laillisen edustajan mielipiteen huomioon ottamisesta teknologisten ratkaisujen käytössä on syytä tiukentaa.

(15) Perustuslakivaliokunta kiinnittää lisäksi perustuslain 21 §:ssä turvatun oikeusturvan kannalta huomiota siihen, että teknologisen ratkaisun käyttö ilmenisi vain asiakassuunnitelmasta ja että se perustuisi asiakassuunnitelmasta vastaavan työntekijän harkintaan. Valiokunnan käsityksen mukaan esityksessä ei ole asianmukaisesti arvioitu sitä, miten asiakkaan oikeus oikeusturvaan toteutuu. Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan tulisi vielä pohtia keinoja vahvistaa asiakkaan oikeusturvaa.

2 ESITYKSEN MUUTOSTEN ARVIOINTI

Esitän kohteliaimmin lausuntonani seuraavan.

2.1 Sääntelyn täsmällisyys ja tarkkarajaisuus

Perustuslakivaliokunnan mukaan 1. lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä vain, jos valiokunnan sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta tekemä valtiosääntöoikeudellinen huomautus otetaan asianmukaisesti huomioon.

Näkemykseni mukaan tehdyillä muutosehdotuksilla on pyritty ottamaan perustuslakivaliokunnan huomautus huomioon, mutta muutosehdotukset eivät ole kaikilta osin onnistuneita eikä niillä saavuteta riittävää täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta. Ehdotetussa muodossaan sääntely olisi edelleen huomattavan epätarkkaa, epäselvää ja tulkinnanvaraista.

Pykälämuotoilussa on perustelujen mukaan eroteltu erikseen eri momentteihin yleiset ja erityiset edellytykset teknologisten ratkaisujen

käyttämislle. Riippumatta siitä, minkälaisista ratkaisuksista olisi kyse, edellytykset ovat kuitenkin kaikille samat. Käyttö on rajattu alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään, paitsi siltä osin kuin kyse on asiakkaan mukana kulkevasta ratkaisusta.

Ainoana erona on se, että 2 momentissa tarkoitettujen teknologisten ratkaisujen pitäisi muutosesityksen mukaan käydä ilmi sosiaalihoitolain 45 §:ssä tarkoitetusta asiakkaan päätöksestä.

Esitettyjen muutosten ongelmat liittyvät osin siihen, miltä osin asioiden täsmentäminen on jätetty perustelujen varaan sekä käytettyjen käsitteiden tulkinnanvaraisuuteen (ks. jäljempänä kohta 2.2).

Suurimpana ongelmana pidän kuitenkin käytettyjen teknologisten ratkaisujen ryhmittelyperusteita. Kun sääntely on tehty näin yleispiirteisellä tasolla tarkoituksena mahdollistaa se, että jatkossa teknologiaa olisi mahdollista käyttää vielä nykyistä huomattavasti laajemmin ja mahdollisesti asiakkaan yksityisyyttä vahvemmin loukkaavin tavoin, ei ehdotettua mallia voi pitää onnistuneena. Jaottelua säännöksissä eri teknologisten ratkaisujen välillä ei ole tehty sen mukaisesti, mitkä ratkaisuksista olisivat perusoikeuksien toteuttamisen kannalta enemmän ja mitkä vähemmän merkityksellisiä.

Esitetyssä muodossa 1 momenttiin sisältyisivät kaikki teknologiset ratkaisut, myös ne ratkaisut, jotka 2 momentissa esitettyä pidemmälle menevin ratkaisuin puuttuisivat asiakkaiden yksityisyyteen. Vaatimus siitä, että teknologinen ratkaisu pitäisi määritellä palvelua koskevassa päätöksessä koskisi kuitenkin vain 2 momentin mukaisia ratkaisuja. Kiinnitän huomiota esimerkiksi siihen, ettei sääntelyssä ole otettu huomioon tekoälyn käyttämiseen liittyvää sääntelyn tarvetta. Oikeusministeriön tekemään huomioon siitä, että esim. turvaranneke voisi tehdä automatisoidun päätöksen, on STM antanut vastauksen, että 47 §:n 2 momentin mukaan tietoa välitetään palveluntuottajalle, joka tarkoittaa sitä, että palveluntuottaja tekee päätöksen siitä, mitä tietojen perusteella tehdään.

Katson, ettei ehdotettu säännöksen sanamuoto millään tavoin poissulje sitä mahdollisuutta, että tietojenkäsittely voisi olla myös automatisoitua. Kun esityksessä on kaikin tavoin korostettu sitä, että tarkoitus ei ole poissulkea tulevia teknologioita ratkaisuja, on tulkinnallisesti vaikea päätyä siihen, että joiltain osin tulevat ratkaisut eivät sisältyisikään esitettyyn kokonaisuuteen. Katson, että tarvittavista ja esityksessä tarkoitetuista rajauksista tulisi säätää nimenomaisesti, jos esityksessä ei haluta suoraan nimetä minkälaisista palveluista ja niihin sisältyvistä ratkaisuksista on kyse.

Kun tavoitteena on täytynyt olla aiemman perustuslakivaliokunnan kannanoton (PeVL 24/2022 vp) perusteella täsmentää teknologisten ratkaisujen käyttöön liittyvää sääntelyä, on edelleen epäselvää, miksi esitystä valmisteltaessa on luovuttu käyttämästä aiemmassa hallituksen esityksessä käytettyä termiä turva-auttamispalvelut tai miksi sääntelyä ei ole pyritty tekemään erikseen eri toimialoja varten.

Muutosehdotusten mukaan esitys koskisi edelleen pääosin myös lastensuojelua, vaikka samalla todetaan, että yhtenä oikeusturvamekanismina asiaan liittyvä suunnittelu ja palvelutarpeiden arvioiminen tulisi ratkaistavaksi vasta lastensuojelun kokonaisuudistuksen yhteydessä. En pidä suunniteltua toteuttamisaikataulua onnistuneena. Osittainen poissuljenta aiheuttaa myös sen epä johdonmukaisuuden, että 47 §:n 2 momentissa tarkoitettuja teknologisia ratkaisuja ei saisi käyttää lastensuojelulain nojalla sijoitettujen lasten palveluissa, mutta estettä ei olisi ratkaisujen käyttämiseen niiden lastensuojelulasten kohdalla, joita ei ole sijoitettu. Ratkaisu tuo myös omalla tavallaan esiin sen, ettei täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden tavoittelussa ole onnistuttu parhaalla mahdollisella tavalla ottaen huomioon eri teknologisten ratkaisujen ja perusoikeuksen suojaamisen suhde.

Kokonaisuus ja asioiden ryhmittely on epä johdonmukainen myös vammaisia henkilöitä koskevien palvelujen osalta. Laillisuusvalvonnassa ja oikeuskäytännössä mahdollinen tarve esimerkiksi kameravalvonnan käyttämiseen on noussut esiin kehitysvammaisten laitoksissa. Niissä on esitetty tarvetta myös pidempiaikaiselle käytölle. Esityksestä ei käy ilmi, onko laitokset jätetty tarkoituksella sääntelyn ulkopuolelle.

Eduskunnan oikeusasiamiehen vammaisia henkilöitä koskevissa tarkastuskohteissa kameravalvontaa on erityisesti tarkasteltu itsemääräämisoikeuden rajoittamisena (rajoitustoimenpide), josta täytyisi säätää laissa. Käsiteltävänä olevan ehdotuksen mukaan jatkossa kehitysvammaisten henkilöiden asumispalveluissa voitaisiin käyttää esimerkiksi kameravalvontaa teknologisenä ratkaisuna, mutta vaativissa vammaispalveluissa (laitospalveluissa) se ei olisi mahdollista.

Kehitysvammalaissa on säädetty valvotusta liikkumisesta ja lain esitöissä viitataan välineisiin (lienevät tässä esityksessä tarkoitettuja teknologisia ratkaisuja). Kaikki kehitysvammalain rajoitustoimenpiteet on säädetty siitä näkökulmasta, että henkilö ei voi itse antaa niihin suostumusta (erityishuollossa oleva henkilö ei kykene tekemään hoitoaan ja huolenpitoaan koskevia ratkaisuja eikä ymmärtämään käyttäytymisensä seurauksia). Tällöin rajoitustoimenpiteen mahdollinen pituus määritellään laissa. Korostan nyt käsiteltävänä olevien muutosehdotusten väljyyttä ja epätäsmällisyyttä myös tältä osin.

Korkein hallinto-oikeus on vuosikirjaratkaisussaan 18.8.2017 T 3950 (KHO 2017:132) katsonut, että kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa, sellaisena kuin se on muutettuna lailla 381/2016, ei ole säädetty rajoitustoimenpiteestä, jonka perusteella voitaisiin päättää kehitysvammaisen henkilön henkilökohtaisessa käytössä olevan huoneen ja wc-tilojen kameravalvonnasta.

Kehitysvammaisten henkilöiden ympärivuorokautista palveluasumista koskeva oikeusasiamiehen ratkaisu EOAK/2008/2019 puolestaan koski teknistä kuuntelujärjestelmää. Oikeusasiamies korosti, että

kehitysvammaisten henkilöiden tehostetun palveluasumisen yksiköissä tulee olla riittävästi henkilökuntaa asukkaiden ympärivuorokautisen hoidon, huolenpidon ja valvonnan turvaamiseksi. Oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan teknisen kuuntelujärjestelmän käyttäminen asukkaan kotirauhan piiriin kuuluvassa kodissa saattaa olla ongelmallista yksityisyyden ja yksityiselämän suojan kannalta.

Käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen perusteluista ei käy ilmi, miksi kehitysvammaisia koskien on katsottu tarpeelliseksi mahdollistaa teknologisten ratkaisujen käyttö ympärivuorokautisessa palveluasumisessa, mutta ei ole tarkasteltu perusteita sille, miksi laitokset on jätetty sääntelyn ulkopuolelle.

2.2 Itsemääräämisoikeus ja oikeusturvan vahventaminen

Teknologisen ratkaisun käytön välttämättömyys

Ehdotetun 47 §:n 3 momentissa säädettäisiin, että 2 momentissa tarkoitetun teknologisen ratkaisun käytön asiakkaan palvelussa tulee olla **välttämätöntä** asiakkaan hoidon, huolenpidon ja turvallisuuden turvaamiseksi.

Perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota riskiin siitä, että asiakas ei uskaltaisi kieltäytyä käyttämästä yksityisyyttään kaventavaa teknologista ratkaisua, koska hän saattaisi pelätä, että kieltäytyessään hän ei saa tarvitsemaansa palvelua, joka ilman teknologian käyttöä **olisi järjestettävissä** perusoikeuksia rajoittamatta.

Kiinnitän huomiota siihen, että jos palvelu olisi perustuslakivaliokunnan ilmaisemalla tavalla ”järjestettävissä yksittäiselle henkilölle ilman teknologian käyttöä”, ei teknologian käyttöä voitaisi pitää 47 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla välttämättömänä asiakkaan hoidon, huolenpidon ja turvallisuuden turvaamiseksi. Katson, että asiakkaan oikeusturvaa vahvistaisi olennaisesti, jos säännöstä selkeytettäisiin siten, että siitä kävisi ilmi, että teknologian käyttö ei ole välttämätöntä, jos asiakkaan hoidon, huolenpidon ja turvallisuuden turvaaminen on järjestettävissä ilman teknologian käyttöä.

Katson, ettei ole riittävää, että välttämättömyyden käsitettä on pyritty avaamaan ainoastaan perusteluissa (liite 1). Pidän sinänsä oikeanlaisena liitteessä olevaa määrittelyä siitä, ettei välttämättömyyden edellytys täyty, jos ratkaisu olisi hyödyllinen, vaan edellytyksenä olisi, että ilman ratkaisua asiakkaan hoito ja huolenpito voisi vaarantua. Myös selvennys siitä, ettei välttämättömyyden peruste voisi koskaan olla henkilökunnan puute, on nähdäkseni perusteltu.

Pidän sen sijaan ongelmallisina muita perusteluihin sisältyviä väittämiä.

”Välttämättömyyden arvioinnissa voidaan myös arvioida sitä, mikä palvelun toteuttamistapa puuttuu vähiten asiakkaan yksityisyyden suojaan.

Esimerkiksi yöaikaan asiakkaan vointi voitaisiin tarkistaa hoivakameralla sen sijaan, että ammattilainen käy huoneessa, jolloin asiakas voi herätä.”

Perustelut sisältävät siis väitteen siitä, että asiakkaan yksityisyyden suojaa loukkaisi vähemmän se, että kamera tarkkailisi häntä niin, ettei hän sitä huomaa, kuin se, että huoneessa käväisisi henkilö ja asiakas sen tähden havahtuisi hereille. Pidän väittämää virheellisenä. Johonkin asiaan herääminen voi toki olla häiritsevää, mutta yksityisyyden suojaa loukkanee pahemmin se, että henkilöä tarkkaillaan silloin, kun hän ei ole siitä tietoinen. Ympäri vuorokautisen hoivakodin palveluun kuuluu se, että henkilökuntaa on paikalla myös yöaikaan, ja henkilökunnan käynnit yöaikaan usein lisäävät asiakkaiden turvallisuuden tunnetta. Laillisuusvalvonnan tarkastuskäynneillä on myös havaittu, että eri työskentelytavoilla on suuri vaikutus siihen, heräävätkö asiakkaat hoitajien käynteihin vai eivät. Osalla hoitajista asiakkaan inhimillinen kohtaaminen yövuorossa on tietoinen ratkaisu.

Esitetyssä muodossa pykälä ja perustelut muodostaisivat siis yhdessä kokonaisuuden, jonka perusteella uutta sääntelyä olisi tulkittava siten, että ns. hoivakameran käyttö olisi lähtökohtaisesti aina pykälässä tarkoitetulla tavalla välttämätöntä. Edellä esitetyin perustein en pidä tulkintaa oikeana. Jos tarkoituksena olisi säätää, että kameroita pitää aina käyttää joissain tilanteissa, tulisi tästä mielestäni säätää nimenomaisesti ja arvioida tällaisen sääntelyn perustuslainmukaisuus. Katson myös, että käytettyjen termien pitäisi vastata asioiden tosiasiallista luonnetta. Kamerateat eivät hoivaa, mutta niiden avulla voidaan valvoa.

Perustelujen mukaan arvioinnissa tulisi myös ottaa huomioon asiakkaan kanssa yhteistyössä tehty arvio ratkaisun käyttöönotosta sekä hänen mielipiteensä teknologisen ratkaisun käyttöön. Näin on myös säädetty 47 §:n 1 momentissa. Näin ollen olisi ajateltavissa, että asiakas voisi itse ilmaista, jos hän haluaa, että hoitajan öinen käynti korvataan valvontakameran käyttämisellä. Tähän sisältyy kuitenkin yksi esityksen suurimmista ristiriidoista. Useissa oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa on korostettu sitä, että muistisairaus ei tarkoita sitä, etteikö henkilö voisi kyetä ottamaan kantaa useastakin asiasta, vaikka hänen toimintakykynsä saattaa vaihdella. Lähtökohtana pitää aina olla lain edellyttämällä tavalla se, että henkilön omaa mielipidettä kunnioitetaan. Käsiteltävänä olevassa esityksessä viitataan useasti asiakaslain 8 ja 9 §:iin ja lähdetään siitä oletuksesta, että niiden avulla asiakkaan itsemääräämisoikeutta toteutetaan ja kunnioitetaan.

Ristiriita liittyy siihen, että suurella osalla ympärivuorokautisessa hoivakodissa olevista vanhuksista tilanne on se, ettei heidän omaa käsitystään olisi mahdollista selvittää nyt käsiteltävänä olevista teknologisista ratkaisuista edes käyttäen apuna heidän omaisiaan ja läheisiään laissa säädetyllä tavalla. Sosiaalihuollon asiakaslaissa ei ole säädetty, että tällaisessa tilanteissa omaisella tai läheisellä olisi oikeus tehdä ratkaisuja asiakkaan puolesta.

Näin ollen pidän ilmeisenä vaarana sitä, että lain tulkinta käytännössä johtaisi siihen, että asiakkaan omaiset lain tarkoituksesta huolimatta päättäisivät siitä, otetaanko teknologinen ratkaisu käyttöön vai ei. Pitäisin tällaisen toimintakulttuurin lisääntymistä vakavana oikeusturvaongelmana. Viittaan edellä esittämääni. Katson, että jos tarkoitus on säätää, että asioista voidaan päättää asiakkaan tahdosta riippumatta, asiasta pitää säätää nimenomaisesti, arvioida sääntelyn perustuslainmukaisuus ja huolehtia samalla riittävästä oikeusturvakeinoista. Kiinnitän huomiota siihen, että muutoksenhakumahdollisuus sisältyisi vain osaan nyt ehdotetuista teknologisista ratkaisuista.

Yöllinen kamerankäyttö on esimerkki siitä, miten asiakkaan itsensä ja omaisten mielipide saattaisi olla erilainen johtuen eri näkökulmasta. Asiakas itse saattaisi ajatella, ettei koskaan halua elämänsä yöllisiä valvontakameroita, kun puolestaan omaisilla saattaa olla suuri huoli vanhuksen turvallisuudesta ja mielikuva siitä, että kameran avulla asiasta voitaisiin huolehtia tehokkaasti. Edellä esitetyn mukaisesti omaisten mielikuva voisi myös olla se, ettei kameran käytöstä ole käytännössä mahdollista kieltäytyä, jos palvelua ylipäätään halutaan saada.

STM:n muutosehdotuksissa on pyritty vahventamaan asiakkaan oikeusturvaa esittämällä, että kirjallisesta päätöksestä on käytävä ilmi käytettävät 47 §:n 2 momentin mukaiset teknologiset ratkaisut. Pidän ongelmallisena sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön antamaa vastausta kysymykseen siitä, millä tavoin 47 §:ää on tarkoitus soveltaa yksityisen tuottamaan sosiaalihuoltoon. Kysymyksessä viitattiin siihen, että yksityinen taho ei tee päätöksiä. Jos kyse on hyvinvointialueen järjestämisestä palvelusta, en näe, millä tavoin asiakkaan oikeusturva toteutuisi riittävällä tavalla sitä kautta, että palveluntuottajan ja henkilön välisessä sopimuksessa olisi tieto käytetyistä teknologisista ratkaisuista. Tehtäväni mukaisesti en ota kantaa kokonaan yksityisesti järjestettyyn palveluun mahdollisesti liittyviin oikeusturvaongelmiin.

Kiinnitän huomiota myös siihen, että päätöksiin liittyvä muutoksenhakuoikeus ei turvaa esimerkiksi muistisairaana henkilön oikeusturvaa, mikäli hänellä ei ole henkilöä, joka kykenisi muutoksenhakuoikeutta käyttämään. Esitys edellyttäisi näkemykseni mukaan sitä, että kartoitettaisiin niiden ikääntyneiden henkilöiden osuus, jotka tarvitsisivat edunvalvojan ja toisaalta edunvalvontavaltuutetun, jos henkilö vielä kykenisi asiasta päättämään. Kun esitykseen nyt muutetussa muodossa sisältyisi ajatus siitä, että joka kerran, kun palvelun yhteydessä käytettävään teknologiaan tehtäisiin muutos, asiasta pitäisi tehdä uusi muutoksenhakukelpoinen päätös, tulisi näkemykseni mukaan myös arvioida tästä aiheutuvien muutosten kustannusvaikutukset.

3 LOPUKSI

Apulaisoikeusasiamies Sakslin on antanut päätöksen [6034/2024](#) puutteista turva-auttamispalvelujen toteuttamisessa kaikilla hyvinvointialueilla ja Helsingissä. AOA otti asian tutkittavakseen aiemmin ratkaistussa kanteluasiassa esiin tulleiden vakavien puutteiden vuoksi. Turva-auttaja löysi asiakkaan elottomana rollaattorinsa päältä noin kaksi tuntia sen jälkeen, kun asiakas oli tehnyt ensimmäisen hälytyksen turvarannekkeella (asia 6328/2023).

Asiassa saadut selvitykset osoittavat, että vastaavanlaisten tilanteiden riski on yhä todellinen useilla hyvinvointialueilla. Palvelun toteuttaminen ei aina täyttänyt perustuslain turvaaman välttämättömän huolenpidon vaatimuksia, eikä sen sisältöä ja laatua ollut määritelty riittävällä tavalla.

Selvitykset osoittivat, että palvelun laatu ja sen toteuttamiset ilmenevät riskit ovat keskeisiä ongelmia koko maassa. Hyvinvointialueiden omavalvonta ei ollut toiminut ja aluehallintovirastoilla ei ollut yksiselitteistä lakiin perustuvaa valvontavelvollisuutta. Apulaisoikeusasiamies on nyt uudistanut valvontaa koskevan pyynnön Lupa- ja valvontavirastolle, mutta valvontaviranomaisten mahdollisuus toteuttaa valvontaa tehokkaasti edellyttää kiireellisiä muutoksia lainsäädäntöön. Lainsäädännössä pitäisi myös ottaa huomioon muut esille tulleet puutteet: epäselvyys palvelun järjestämisvelvollisuudesta sekä palvelun laadun tarkempi määrittely.

Saatujen selvitysten perusteella turva-auttamispalvelu on vakiinnuttanut asemansa itsenäisenä palveluna osana hyvinvointialueiden palveluvalikoimaa. Tieto lainsäädännön muutostarpeista on saatettu sosiaali- ja terveysministeriön tietoon. Näkemykseni mukaan esitys tai siihen tehdyt muutosehdotukset riitä vastaamaan näihin tarpeisiin.

Koska muutosten sisällön perustuslainmukaisuus on edellä esitetyin tavoin epäselvää, tulisi nähdäkseni nämä muutokset saattaa uudelleen perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi (kuten PeVL 24/2022 vp, kohta 16 ja siinä viitatus).

Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti pitänyt välttämättömänä ja hyvään lainsäädäntötapaan kuuluvana, että etenkin silloin, kun laajakantoiseen hallituksen esitykseen esitetään tehtäviksi hyvin merkittäviä ja esityksen perusratkaisuihin olennaisesti vaikuttavia muutoksia, asian valmistelu osoitetaan valtioneuvoston tehtäväksi (esim. PeVL 6/2026 vp, kohta 35). Myös perustuslain esitoissa on perustuslakivaliokunnan kannanottoon (PeVL 26/1992 vp) viitaten yleisesti torjuttu käytäntö, jonka mukaan hallitus, tai yleensä esittelevä ministeriö, tekee suoraan muutosehdotuksia asiaa käsittelevälle valiokunnalle. Esitöiden mukaan menettely ei hyvin sovellu yhteen valtiosäännön periaatteiden kanssa silloin, kun kyse on hallituksen omasta aloitteestaan tekemistä laajoista sisällöllisistä muutosehdotuksista. Menettelyssä sivuutetaan hallituksen esityksen antamiseen perustuslakien mukaan osallistuvat toimielimet ja eduskunnan täysistunto (HE 1/1998 vp, s. 121). Perustuslakia säädettäessä selvänä lähtökohtana oli, että

hallitusaloitteiset merkittävät muutokset hallituksen esityksiin tulee toteuttaa perustuslain 71 §:n mukaisesti joko peruuttamalla hallituksen esitys ja antamalla kokonaan uusi esitys tai täydentämällä alkuperäistä esitystä antamalla uusi täydentävä esitys (PeVL 32/2020 vp, s. 3).

Katson, että hallituksen esitykseen nyt tehdyt muutosehdotukset osoittavat entistä selvemmin, että kyse on niin suurista muutoksista, että ne tulisi valmistella huolellisesti lausuntokierroksineen ja vaikutusarvioineen. Kyse on perusoikeusherkästä kokonaisuudesta, jonka on ollut tarkoitus koskea laajalti eri sosiaalihuollon sektoreiden palveluja ja niiden haavoittuvassa asemassa olevia käyttäjiä. Kun yksittäisiin kohtiin tehdään kiireisellä aikataululla muutoksia, riski ennakoimattomiin vaikutuksiin ja sitä kautta asiakkaiden perusoikeuksien loukkaamiseen kasvaa.

Apulaisoikeusasiamies
Mikko Sarja

Esittelijäneuvos
Lotta Hämeen-Anttila

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.